

ههلبژاردن و بازنه‌ی دیموکراسی و دهسه‌لاتگه‌رایي له کوردستان

20-08-2018

نووسه‌ره‌کان

زریان روژه‌ه‌لاتی

کورتە : ههلبژاردن به کۆله‌که‌یه‌کی گرنگی دیموکراسییه‌کانی ئەم‌پۆی جیهان هه‌ژمارده‌کریت، به‌لام تاقه فاکته‌ری دیموکراتیزه‌بوونی هه‌چ ولاتیکیش نییه. کۆتایی دنیای دووجه‌مسهری، ده‌رفه‌تی له‌به‌رده‌م گه‌شه‌کردنی دیموکراسی له سه‌رتاسه‌ری جیهان کرده‌وه. پێشکه‌وتنه‌کانی بواری ته‌کنه‌لوژیای گه‌یاندن و زانیاریش وایانکرد

ھەلىۇزاردىن بە كۆلەكەيەكى گىرنگى ديموكراسىيەكانى ئەمىرۇ جىھان ھەژماردەكرىت، بەلام تاقە فاكتەرى ديموكراتىزەبوونى ھىچ ولتايكىش نىيە. كۆتايى دنياى دووچەمسەرى، دەرەتەى لە بەردەم گەشەكردىنى ديموكراسى لە سەرتاسەرى جىھان كىردەوھ. پىشكەوتەكانى بواری تەكەلۇزىاي گەياندىن و زانىارىش واپانكرىد، ھەتا نۆرم و پىوهرەكانى ديموكراسى بەجۇرىك عالەمگىرىن كە تەنانت زۇرىك لە رۇمە نالىبرالەكانى دنياى ئەمىرۇش، لە مۇنارشىيەكانەوھ بگرە ھەتا رۇمە ئۇتۇرىتەرەكان، ھەلىۇزاردىن بكەن و بەشۇوھەكى روالەتى دەم لە ديموكراسى بكوتن. تەنانت دەستەواژەى ھاوتەرىبى جۇراوچۇرىشى بۇ داتاشن! لە پەيوەندى لەگەل ديموكراسىدا، چۇنىيەتى تىگەيشتن و پىناسەكردىنى ئەم چەمكە ھۇكارىكى گىرنگە بۇ ئەوھى رىگاي ژمارەيەكى زۇر لە رۇمە سىياسىيەكانى ئەمىرۇ لەبەكتر جىابىتەوھ. دەستەيەكى زۇر، روانگەبەكى مىنىمالىستانەيان بۇ ديموكراسى ھەبە و ئەم چەمكە زياتر لە پىرۇسەى ھەلىۇزاردىن ۋەھبوونى چانسى تەنانت كەمىي ئۇپۇزىسيۇن بۇ سەركەوتن كورندەكەنەوھ. گروپى بەرامبەرىش زياتر لەوھ دەكۆلپتەوھ، كە تاچەند ماف و ئازادىيە سىياسى و مەدەنىيەكان لە سىستەمىكى سىياسىدا رىالىزە دەبن و بەوھش دىدگايەكى ماكسىمالىستانە بۇ ديموكراسى فورمولە دەكەن. بەلام لە ھەردوو دىدگاكەشدا، ھەلىۇزاردىن و چۇنىيەتى ئەنجامدانى ھەلىۇزاردىن بىنەماى گىرنگە بۇئەوھى، رۇمىكى ديموكرات و نادىموكرات لىك جىابكرىنەوھ.

ھەرىمى كوردستان يەكەيەكى سىياسى تايپەتە. ھەندىك بىنەماى دەولەتبوونى ھەبە بەلام دەولەت نىيە. لە ھەمانكاتدا ناتوانىن ۋەكوو بەكەيەكى تەواو واپەستەى دەولەتى عىراقىش تەماشاي بكەين. ھەرسى پارىزگاكەى ھەرىم خاوەنى حكومەت و دامەزراوھى ھاوبەش، بەلام ھىشتا ئاسەوارەكانى دوو ئىدارەيى و دوو سىستەمىش لەناو ئەم يەكە سىياسىدا ماون. بۇيە كاتىك دەمانەوېت لە كارىگەرىيەكانى ھەلىۇزاردىن لەسەر سىستەمى سىياسى ھەرىمى كوردستاندا بكۆلپتەوھ، پىويستە ئەو تايپەتمەندىيانە لە پىشچا و بگرىن. چوونكە ئەوانە راستەوخۇ كارىگەرى لەسەر رۆلى ھەلىۇزاردىن دادەنن. ھەرىمى كوردستان ھىشتا بىدەولەتە و ئەمەش وادەكات كە زۇرىك لە رووداۋەكانى جۇگرافىكەى لەژىر كارىگەرى سىستەمى سىياسى لە عىراق و سىياسەتى نىودەولەتى بىت كە بىشك ھەلىۇزاردىنىش يەككە لەوانەيە. ھەلبەت لەگەل ئەو سنوورانەى كە نەبوونى دەولەت بۇ ھەرىمى كوردستانى درووستكرىدوھ، دەرەتەى جۇولەيەكى ئۇتۇنۇمىشى ھەبە و دەتوانىت ۋەك ئەكتەرىكى مابەينى لە نىوان ئەكتەرى دەولەتى و ئەكتەرى نادەولەتدا، سىستەمە سىياسىيە تايپەتەكەى خۇى رىكبخت. دواى دەستىشانكردىنى ئەو سنوورانەى كە رەنگە فاكتەرى بىدەولەتبوون لەسەر كارىگەرى ھەلىۇزاردىن لە ھەرىمى كوردستان دىنن، پىويستە ۋەلامى ئەو پىرسىارە بىرپتەوھ كە داخۇھەلىۇزاردىن چ كارىگەرىيەكى لەسەر سىستەمى سىياسى ھەرىمى كوردستان داناو؟ ئەم بابەتە، لە ميانى گەران بۇ دۇزىنەوھى كارىگەرىيەكانى ھەلىۇزاردىن لەسەر سىستەمى سىياسى ھەرىمى كوردستان ئەم گىرمانەيە تاقىدەكانەوھ: ھەلىۇزاردىن نەيتوانىوھ ديموكراسىيەكى بەردەوام لە ھەرىمى كوردستان بىنات بىنن. بەلام، رىگەى بۇ گەشەكردىنى جۇرىك پلۇرالىزمى سىياسى خۇشكرىدوھ.

ئەم بابەتە لە روانگەبەكى مىنىمالىستانەوھ بۇ ديموكراسى لە كارىگەرىيەكانى ھەلىۇزاردىن لە ھەرىمى كوردستان دەكۆلپتەوھ ۋەدواى ۋەلامى پىرسىارەكەيدا دەگەرىت. بەواتايەك، ئەنجامدانى ھەلىۇزاردىن ۋەھبوونى چانسىك بۇ ئۇپۇزىسيۇن كە سەركەوتن بەدەستبەننىت، تەنانت ئەگەر كەمىش بىت، ۋەك پىوهرىك بۇ جىاكرىدەوھى سىستەمىكى ديموكراتىك و نادىموكراتىك لە يەكتى سەيركراوھ. وردبوونەوھ لە كارىگەرىيەكانى ھەلىۇزاردىن لە ھەرىمى كوردستان لەدوو روانگەوھ بابەخى ھەبە. يەكەمىان ئەوھە كە لە واقەى ھەرىمى كوردستانەوھ، بزانن كاركردىن و كارىگەرى ھەلىۇزاردىن ۋەك كۆلەيەكى گىرنگى ديموكراسى لەلاى ئەو نەتەوھ بىدەولەتەنى كە جۇرىك دەسەلتاى ناسەربەخۇى ۋەك ئۇتۇنۇمى يان فىدرالىيان ھەبە چ جۇرىكە. خالىكىتريش ئەوھە كە وردبوونەوھ لە كارىگەرىيەكانى ھەلىۇزاردىن، دەتوانىت تىشكى زياتر بخاتەسەر ئەو ئاستەنگانەى كە لەبەردەم پىرۇسەى جىگىركردنى ديموكراسى(Democratic consolidation) لە ھەرىمى كوردستاندا قوت دەبنەوھ.

لىنكى تەواوى توپۇزىنەوھكە:

[ھەلىۇزاردىن و يازنەى ديموكراسى ۋەدەسەلتەگەرابى لە ھەرىمى كوردستان](#)